

REZILIENȚA SPIRITUALĂ ÎN SITUAȚIE DE CRIZĂ

MĂDĂLINA MĂNDIȚĂ*

ABSTRACT

SPIRITUAL RESILIENCE IN TIME OF CRISIS

The meaning of sociology is to understand and explain a social phenomenon, social process and realities, on a micro and also macro level. And this is the case especially in a period of crisis (economic, political, demographic, religious, medical) that we find ourselves in these times, when attitudes, behaviour and social process are recalibrating, on national as well as global scale. Thus, we try to propose a list of steps to be considered for the preparation, intervention and managing a situation of crisis of any type. Through the relations between religious institutions and authorities, the focus of this analysis, we try to understand a dimension of social resilience that is represented by the spiritual locus, reflected in the needs of communities, in their attitudes and behaviours, during a time of medical crisis. We follow the way that authorities adopted measures concerning religious institutions, starting from the premise of the importance of spiritual resilience as a base for social recalibration, of cooptation or ignorance of an institution like the Romanian Orthodox Church in managing the spiritual needs during this medical crisis.

Keywords: spiritual dimension, crisis, religion, social resilience, pandemics.

I. PREAMBUL TEORETIC

Înțelegerea relațiilor complexe dintre stat și instituțiile religioase se desfășoară, în perioada modernă și în zona europeană, într-un spațiu teoretic și practic marcat de teoriile secularizării și, ulterior, ale contra-secularizării. Situația României, o țară în care adeziunea religioasă este foarte mare, face firească cooptarea instituțiilor religioase în gestionarea și combaterea efectelor pandemiei, pe partea de a răspunde nevoilor spirituale ale credincioșilor, în facilitarea unui

---

* PhD, Research Assistant, Institute of Sociology, Romanian Academy. e-mail: mada_mnd@yahoo.com.

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXXI, nr. 5–6, p. 307–318, București, 2020

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

sprijin sufletesc atât de necesar în această perioadă, cât și prin valorificarea extinsei rețele instituționale, pentru intervenția în ajutorarea grupurilor vulnerabile. Considerăm activarea dimensiunii spirituale ca fiind crucială cât timp se dorește folosirea resurselor de reziliență socială pentru reechilibrarea funcționalității sociale, atât în timp de criză cât și postcriză.

Însăși apariția sociologiei ca știință este legată de acest fenomen social, de secularizarea care desprinde cunoașterea științifică de cea religioasă, dacă ne amintim de etapele istoriei umanității (teologică, metafizică și științifică) așa cum le concepe A. Comte. Sociologia și modernitatea, născute în același timp, au adus chestiunea religiei (și implicit a secularizării) în atenția fondatorilor sociologiei, marile curente de gândire sociologică având la bază complexe relații dintre religie și societate (Martin, 2005).

Încă de la E. Durkheim și a sa demonstrare a importanței fenomenului religios pentru societate, se pleacă de la „un postulat esențial al sociologiei, care stipulează că o instituție umană nu ar putea să se bazeze pe eroare și minciună: căci în aceste condiții ea nu ar fi putut dura” (Durkheim, 2005, p. 5). Religia, ca dimensiune fundamentală în viața omului, a continuat să modeleze structuri sociale, identități, culturi de-a lungul istoriei. Religia și instituțiile religioase devin componente fundamentale pentru înțelegerea modului în care funcționează și trăiește o societate, cu precădere în situații de criză, când au loc dezechilibre ample naturale și sociale.

Religiile, fundamentate de reprezentări și practici rituale, ne arată E. Durkheim, modelează comportamente, formează reacții individuale și sociale, impun atitudini de tipul *cultului negativ* (interdicții, abstinence, tabuuri) și *cultului pozitiv* (inițieri, sărbători, celebrări), înțelese între polii *sacru-profan* între care se desfășoară existența umană și socială. Acestea au funcția de conectare a omului la valorile transcendente, de a marca și răspunde nevoii spirituale umane, de a consolida solidaritatea socială, de a crea forță identitară și de rezistență în momente de criză. Această putere spirituală manifestă în respectarea ritualurilor, participarea la sărbători, respectarea unor evenimente-cheie ale acelei religii de către comunitate, este reflectată și iriază în toate sectoarele sociale, conferind un tip aparte de percepție și raportare la problemele sociale apărute, chiar de supraviețuire, așa cum dovedesc atât E. Durkheim, cât și studiile lui M. Weber cu privire la iudaism și istoria poporului evreu.

Important, așadar, de reținut în contextul temei analizate, este rolul pozitiv al manifestării credințelor religioase pentru o funcționare și existența socială optimă / echilibrată, iar această realitate poate fi activată/valorificată în contexte de crize sociale, de grave dezechilibre sociale. Astfel, atitudinea lui E. Durkheim în ceea ce privește secularizarea nu era una de inevitabilitate, de diminuare a rostului religiei în societate, de dispariție ireversibilă a acestei instituții din viața omului și a societăților, el înțelegând pe deplin importanța acestui sistem de credințe în ansamblul existenței sociale.

Tot din perspectiva cercetării contracției / retragerii religiei din spațiul public, ca urmare a avansului raționalității în viața și cultura umană, se află și sociologia lui Max Weber, care analizează provocările modernității pentru această instituție fundamentală.

Dacă Durkheim privea religia din perspectivă structural-funcționalistă, Weber aduce în prim plan dimensiunea subiectivă a comportamentului religios reflectat în planurile sociale, cu precădere în cel economic, care a format civilizații și a modelat culturi, căci ceea ce contează este înțelegerea „comportamentului care poate fi realizată prin prisma experiențelor subiective, ideilor și scopurilor indivizilor – pe scurt, din punctul de vedere al *sensului* pe care îl are comportamentul religios” (Weber, [1968], 1978, p. 399). Sociologul german dovedește cum valorile religioase au format popoare, au modelat istorii, culturi, construiesc identități și dezvoltă sisteme economice strâns legate de etica religioasă fundamentală. Importantă de subliniat este și evaluarea acestuia cu privire la avansul extins al raționalității, într-o *dezvrăjire a lumii* inevitabilă, inexorabilă. Însă societățile au dovedit o contrareacție la această agresiune modernă la adresa spiritualității, care neagă însăși identitatea omului. Iar aceste manifestări sociale sunt încadrate fenomenului *contra-secularizării*.

Ca știință a acțiunii sociale, sociologia are în vedere și acțiunile raționale orientate valoric, fundamentate pe valori religioase, etice, iar negarea sau anularea funcției lor în viața socială nu poate avea decât consecințe de vulnerabilizare socială accentuată. Iar această abordare îngreunează o soluționare eficientă a crizei, cât și activarea zonelor profunde ale rezilienței comunitare. Înțelegerea importanței acestor acțiuni orientate valoric, pentru nivelul social cât și individual, cade în sarcina autorităților, de a recunoaște, activa și coopta această instituție în combaterea efectelor crizelor sociale de orice natură, atâta timp cât religia este una dintre resursele rezilienței sociale, asumată la scară atât de mare societatea românească.

Alături de marii clasici ai sociologiei, avem și contribuțiile sociologiei fenomenologice, care aprofundează intersubiectivitatea ca un cadru al formării sensurilor la nivel individual și comunitar, care lămurește valoarea sensurilor atribuite de oameni acțiunilor sociale, cât și a contextelor de sens. Aceste informații pot fi esențiale pentru o aplicare eficientă a măsurilor în fața unei crize apărute în societate. În această dezordine socială, cauzată de o criză medicală, prin sociologia fenomenologică avem acces la sensul subiectiv atribuit de oameni și comunități evenimentelor perturbatoare, informații vitale pentru o cunoaștere a realităților sociale, cu atât mai valoroasă pentru autoritățile responsabile cu gestionarea crizei.

Considerând sociologia ca oferind „un context obiectiv de sens construit din și care se referă la contextele subiective de sens” (Schutz, 1967, p. xxviii), se pleacă de la ideea universurilor de sens, provinciilor de manifestare a acestui sens, planul religios fiind unul dintre ele, fiind cel care oferă răspunsuri la chestiunile ultime ale vieții individuale și sociale (Zahavi, 2009). Înțelegerea motivelor care stau la baza acțiunilor sociale, comportamentelor umane, oferă acces la sensul în

care trăiește o comunitate, oferă informații pentru promovarea, modificarea sau implementarea unor comportamente sociale dezirabile într-o situație de criză, pentru că acest comportament este o „experiență conștientă intențională orientată către celălalt” (Schutz, 1967, p. 144).

Plecând de la aceste fundamente, ale importanței structurale deținute de rolul credințelor religioase în ansamblul funcționării societății, din perspectiva durkheimiană, cât și prin prisma sensului sistemelor religioase pentru oameni, manifest la nivelul trăirii și formării comportamentelor individuale și sociale, din perspectivă weberiană, atragem atenția cu privire la importanța folosirii acestor instituții religioase în gestionarea unor crize de orice natură. Din această perspectivă sociologică fundamentală privim activitatea de cooptare sau non-cooptare a rețelei instituțiilor religioase de a veni în sprijinul oamenilor pe plan spiritual și nu numai, de a potența puterea comunităților în față problemelor apărute, deci de a activa reziliența socială.

Dacă secularizarea era considerată inevitabilă începând cu perioada Iluministă, iar religiei i se semnase deja *certificatul de deces* în perspectiva progresului adus de dezvoltarea științelor, legăturile cu religia există și se mențin în continuare, una dintre acestea fiind chiar ideea „progresului, versiunea secularizată a eshatologiei creștine” (Fraser & Campolo, 1992, p. 42). Cum știința și religia sunt antagonice, totuși, ele sunt structuri sociale complexe de sens, iar interrelaționarea lor face parte din existența socială. Știința este chemată să dea seamă de realitățile sociale în care există și se manifestă credințele religioase, de nevoile comunităților, de universurile simbolice de sens și putere, mai ales în situații de criză. De aceea, negarea și non-acțiunea în planul nevoilor spirituale ale comunității care trec prin crize de orice tip reprezintă o vulnerabilizare și mai mare a acesteia, fiindu-i afectată reziliența pe un termen mai lung decât durata crizei, deci supraviețuirea.

Secularizării i se răspunde în prezent prin ceea ce P. L. Berger a numit *de-secularizare, contra-secularizare* (1999), realitățile sociale dând seama de o prezență tot mai accentuată a manifestării religiei în spațiul public, în raportarea la celelalte instituții sociale, ca provincii de sens care fie intră în conflict, fie interrelaționează în diverse moduri. Aceste realități sociale nu au adus, totuși, și o elaborare conceptuală pe măsura acestor schimbări, care să facă posibilă o fundamentare teoretică capabilă să producă analize comparative (Karpov, 2010). Această realitate a refuzului de a cântări schimbările sociale și realitățile cu privire la non-secularizare înseamnă că sociologia riscă să devină „tot mai irelevantă în a înțelege și prezice schimbările continue ale rolurilor sociale ale religiei” (ibid., p. 3).

De-secularizarea, subliniază autorul, înseamnă o extindere a rolului social al religiei, însă aceasta doar dacă se dezvoltă ca o reacție la tendințele secularizante existente deja în acea societate. Fenomenul este definit ca „proces de contra-secularizare, prin care religia își reafirmă influența socială ca reacție la procesele anterioare și / de secularizare. Procesul se manifestă ca o combinație a următoarelor tendințe: **a.** reapropierea formală și informală dintre instituțiile anterior secularizare

și normele religioase; **b.** revigorare a credințelor și practicilor religioase; **c.** revenire a religiei în spațiul public (de-privatizare); **d.** reparație a conținutului religios în subsistemele culturii, inclusiv artă, filozofie și literatură, într-un declin al poziției științei în construirea și menținerea imaginii despre lume; **e.** schimbări sociale influențate de religie în substraturile societății (inclusiv schimbări demografice, retrasarea teritoriilor și populațiilor pe linii religioase, reparația unor structuri materiale ce țin de credințe, creșterea bunurilor ce țin de religie în economie etc.)” (ibid., p. 19).

O teorie a contra-secularizării presupune și investigarea agenților acestui fenomen, deci o analiză a *activiștilor desecularizării*, a ideologiei, intereselor și resurselor acestora, subliniază Karpov. De aceea, importante devin analizele cu privire la acțiunile acestora, a celor care readuc pe agenda publică religia în ansamblul instituțiilor sociale și al culturii. Un rol aparte revine și elitelor, în calitate de agenți ai contra-secularizării, iar investigarea acestora poate da seama de potențialul lor de transformare cu impact în cultura respectivă. Acest fenomen poate fi privit de sus în jos, cât și de jos în sus, relevant fiind și modul în care elitele și masele reacționează la resurgente religioase, reactivări ale credințelor, relația lor cu alte instituții sociale. Importante devin tradițiile și istoria comunităților investigate, relațiile biserică-stat, exemplul Ortodoxiei creștine fiind unul care stă sub conceptul *simfoniei*, al colaborării celor două instituții în existența societății, precizează Karpov, fiecare popor având o istorie care determină acest profil identitar și relaționare interinstituțională.

Plecând de la premisele științifice ale importanței religiei în cercetarea sociologică, a cultului pentru organizarea și formarea comunităților, așa cum am văzut la Durkheim, de la dimensiunea subiectivă a acțiunii sociale care are la bază credințele religioase, până la importanța provinciilor de sens și a contextelor motivaționale pentru investigarea sensului comportamentului social, subliniem aici și rostul sociologiei ca înțelegere a ordinii sociale¹, atenția fiind acum pusă pe ordinea de tip spiritual. Cea mai eficientă cale de a înțelege, analiza și explica ordinea socială este însuși momentul crizei, al dezordinii, când toate fundamentele se clatină și se impune necesitatea înțelegerii și restabilirii ordinii sociale. În acest sens, B. Turner vede sociologia ca fiind preocupată de problematica ordinii și a sensului social al vieții colective, manifest în acțiunile sociale, și tocmai de aceea „religia și sociologia se află în strânsă relație una cu cealaltă” (Turner, (1983) 1991, p. x–xi).

Religia, ca ansamblu de credințe și practici care oferă răspunsuri la întrebările ultime ale existenței umane, la sensul omului și al lumii în care acesta trăiește,

---

¹ Măndiță, M. (2019). The Question of Order. Eric Voegelin’s Introduction to a New Science of Sociology, 2019, Revista română de sociologie, serie nouă, anul XXX, nr. 3–4, pp. 279–300; Publicat și pe <https://voegelinview.com/the-question-of-order-eric-voegelins-introduction-to-a-new-sociology/>.

reprezintă un sistem al ordinii divine trăite, asumate, practicate de către credincios, într-o relație orientată pe verticală și cu impact pe orizontală. Sociologia, ca ansamblu de teorii explicative cu privire la existența socială a omului, reprezintă un sistem care oferă răspunsuri cu privire la ordinea umană, instituțională, culturală dintr-o societate, într-o relație pe orizontală. Un punct de întâlnire dintre cele două sisteme cu structuri de plauzibilitate diferite, cu scopuri și obiective diferite, considerăm că se regăsește în problematica ordinii, resimțită acut în momente de criză, de dezordine socială. Iar înțelegerea stării de dezordine sau de criză, de perturbare a funcționalității sociale, este oferită de două dimensiuni interesate de cheștiunea ordinii, cea a religiei și a sociologiei, pentru a valorifica dimensiunea spirituală în reziliența socială.

Astfel, considerăm că o *sociologie a ordinii*, care vizează participarea, existența omului și societății între polii imanenței (social / mundan) și transcendenței (divin / sacru), cu impact asupra dimensiunilor politice, economice, culturale, religioase, prin relații și comportamente specifice, este crucială pentru înțelegerea oricărei crize în care se află o societate. Relevantă devine existența / blocarea dimensiunii spirituale, prin relaționarea pe orizontală, a momentului *aici și acum*, cât și prin relaționarea pe verticală, a raportării la *dincolo*.

O perspectivă de analiză a rostului dimensiunii spirituale în viața societăților și a impactului trăirii / nontrăirii valorilor religioase în viața societăților regăsim în *sociologia noologică* a prof. Ilie Bădescu, unde se face demonstrația legată de importanța manifestărilor spirituale în viața societăților, a fundamentelor acestora ca bază identitară socială, sursă de reziliență socială. Plecând de la fundamentarea teoretică a manifestărilor spirituale specifice unei culturi, parte a complexului identitar pentru o societate sau popor, profesorul oferă și o analiză a dezechilibrelor / patologiilor din fundamentele spirituale ale populațiilor. Cercetarea noologică a dezordinii sau patologiilor sociale oferă, în special, o cale și către înțelegerea ordinii, a modalităților în care comunitățile pot reacționa în situații de criză. În fața unor astfel de patologii sociale, declanșate din varii cauze, se poate activa sau slăbi „potențialul de apărare al popoarelor” (Bădescu, 2002, p. 225). Unul dintre planurile care contribuie la consolidarea acestui potențial de supraviețuire se regăsește în manifestările religioase, în participarea la sărbători, la acele evenimente care marchează sacralitatea timpului, ieșirea din profan. Aici „puterea sufletească a unui popor, a unei societăți în genere, se materializează în totalitatea *locurilor spirituale* în și prin care el experiază creșterea numărului și intensității interacțiunilor sociale spre cuprinderea totalității și unității întregii existențe” (ibid., p. 167).

În fața unei crize sanitare care a stopat lumea în funcționalitatea ei, măsurile care au fost luate au vizat și instituțiile religioase, analizate în partea a doua a studiului, cu efecte de slăbire a acestui potențial de apărare, a puterilor spirituale ca parte esențială a rezilienței sociale.

RECOMANDĂRI GENERALE PENTRU SITUAȚII DE CRIZĂ

Având acest fundament ideatic de înțelegere a realităților sociale, de recunoaștere a rostului dimensiunii spirituale în funcționalitatea socială, și admitând interdependența sistemelor sociale în rezolvarea problemelor sociale din momentele de criză profundă (economică, politică, demografică, religioasă, culturală etc.), pentru stimularea și activarea rezilienței sociale, putem gândi o serie de propuneri generale, pe plan social și individual.

Pentru nivelul social se pleacă de la premisa înțelegerii tipului specific de ordine manifestă (economică, instituțională, politică, culturală etc.) în organizarea activităților specifice, care pot fi folosite / adaptate pentru situația de criză.

Pentru planul individual se pleacă de la realitățile psiho-sociale ca factor esențial, pentru a înțelege profilul identitar și de reacție în caz de criză, cât și a posibilităților/limitelor de răspuns la criză. Acestea cuprind ansamblul de percepții, reprezentări, mentalități, identități religioase asumate, atitudini, contextele motivaționale și de sens ale comunităților, informații care pot oferi trenduri de predicție pentru comportamentul social și pentru nevoile dintr-o situație de criză, cât și tipuri de intervenție și implementare a măsurilor din partea autorităților.

1. La nivel social – instituțiile sociale fundamentale:

– analiza domeniilor cheie ale societății, instituțiilor și resurselor de orice natură, pentru înțelegerea punctelor forte / slabe care pot fi folosite sau consolidate în caz de criză, pentru diferite tipuri de scenarii de risc;

– identificarea posibilităților de reconversie a acestora sau de adaptabilitate rapidă pentru funcționarea în situație critică;

– identificarea *instituțiilor-sprijin / alternative*, pe lângă cele aflate sub autoritatea statului, care pot veni în susținerea unui plan de reacție și redresare, cum ar fi folosirea instituțiilor religioase, ca rețea și resursă umană pentru implementarea unor măsuri, cu impact atât la nivel macro, cât și micro; activarea grupurilor și societăților cu scop caritabil, a zonelor și tipurilor acestora de activitate; activarea rețelelor familiale pentru a veni în sprijinul celor afectați de criză, prin facilități de deplasare, economice, îngrijire a persoanelor defavorizate; folosirea instituției vecinătății, ca loc social de sprijin local pentru persoanele vulnerabile și fără resurse. Toate reprezintă instituții fundamentale ale vieții sociale, care pot contribui în situație de criză, cât și în posteriză;

2. La nivelul individual – aici dimensiunea psiho-socială capătă valoare importantă, printr-o cunoaștere a valorilor interiorizate, identității și profilului populației, pentru a înțelege tipurile de reacție la criză, modalitățile eficiente de implementare a unor măsuri, intervenția pe grupuri care pot exporta sau intensifica vulnerabilitatea, analiza modalităților de comunicare pentru a răspunde emoțiilor colective provocate de dezinformare, panică, insecuritate, incertitudine, de efectele negative ale unei crize.

Am văzut că dimensiunea spirituală, mai precis religia și practica religioasă, a fost o preocupare esențială a fondatorilor sociologiei. Interesul științific pentru acest plan social a continuat până în prezent, sub diferite forme de analiză și explicare, de la secularizarea adusă de modernitate și până la reacțiile contra-secularizării din ultimele decenii, sociologia dovedindu-și rostul, mai ales în situații de criză socială, când se caută resurse pentru reziliență, când identitățile sunt vulnerabilizate și sunt necesare soluții rapide și eficiente. Cum religia și instituțiile religioase sunt cele care asigură răspunsuri la întrebările ultime ale existenței umane și sociale, sociologia poate oferi înțelegerea acestor răspunsuri, iar capacitatea de reziliență a societății să fie potențată.

II. REZILIENȚA SPIRITUALĂ ÎN PANDEMIE

Umanitatea s-a confruntat în 2020 cu o criză sanitară care a afectat grav toate sectoarele vieții sociale, iar efectele ei vor fi resimțite mulți ani, antrenând o serie de consecințe încă neevaluate pe deplin. Cert este că această criză reprezintă un restart major la scară mondială, la scară națională, socială și individuală. Esențial este modul în care se răspunde la criză, iar capacitățile fiecărui sistem politic și social necesită un grad mare de adaptabilitate în plină desfășurare a crizei, cât și postcriză. Plecând de la importanța activării rezilienței sociale, vitală este și rapiditatea în putința de reconversie / readaptare în toate dimensiunile societății (economic, politic, juridic, militar etc.), pentru a reechilibra sistemul social grav afectat.

O situație aparte în această criză mondială revine instituțiilor religioase, care au ca rost chiar gestionarea dimensiunii spirituale individuale și sociale în perioade de mari tulburări, puterea spirituală pentru a activa resursele reziliente, concentrate în manifestările religioase instituționale, și nu numai. Instituția bisericii este, poate, singurul sistem care nu necesită reconversie, fiind cel care exact în astfel de situații își împlinește menirea socială, când ar trebui să fie cel mai activă. Așa cum sistemele sanitare, economice, politice, juridice sunt nevoite să-și adapteze (schimbe procedurile) în timp real, pentru a elabora noi capacități de reglementare și rezolvare a situațiilor critice, instituțiile religioase și rețelele lor au șansa de a-și dovedi rostul la nivel social, de a fi alături de cei vulnerabili și pe alte dimensiuni ale vieții, nu doar pe cea spirituală, asigurându-se astfel o consolidare a puterii populației în fața insecurității.

Sub această paradigmă încercăm o analiză a modalității în care Biserica Ortodoxă Română a fost sau nu cooptată în criză pandemică, ca partener cu impact major la nivel social. Urmărim raportarea statului la această instituție, cât și răspunsul Bisericii Ortodoxe Române la nevoile credincioșilor. Cum efectele urmează să fie resimțite mult timp, în condițiile în care soluții sanitare încă nu au fost dezvoltate și sunt așteptate și alte valuri pandemice, devine esențială cooptarea acestei instituții pentru întărirea rezilienței populației la nivel spiritual, în primul

rând, cât și pentru intervenții în scopuri filantropice. Plecăm de la premisa că Biserica Ortodoxă Română, care se bucură de un nivel mare de încredere în rândul populației, pe lângă gestionarea dimensiunii spirituale a credincioșilor, poate fi de un real ajutor în crize sociale cum este aceasta. Cu atât mai mult cu cât societatea este asaltată de perspectivele sumbre ale crizei pandemice, când predomină insecuritatea, frica și neîncrederea. Iar pentru a înțelege și explica aceste contexte, ale dezordinilor sociale care pot apărea ca urmare a unor măsuri adoptate inefficient, este necesară cunoașterea sociologică.

Rostul religiei în ansamblul societății, de activare a puterilor spirituale printr-o cunoaștere a funcției ei, a sensurilor intersubiective în formarea contextelor motivaționale, ca manifestare a ordinii specifice fiecărei societăți într-o situație de dezordine, transformă această componentă într-una crucială pentru a înțelege efectele, fie ele pozitive sau negative, ale măsurilor adoptate de autorități față de instituțiile religioase.

Biserica Ortodoxă Română, cât și celelalte culte din societate, pot fi cooptate în asistarea bătrânilor, a săracilor, grupurilor vulnerabile, în activitățile filantropice care reprezintă o parte importantă a rostului lor în societate. De aceea, în situație de criză, rețelele din cadrul Bisericii pot fi de un real folos în aplicarea unor măsuri sociale destinate politicilor pentru grupurile vulnerabile.

Concret, cooptarea Bisericii Ortodoxe Române în consolidarea rezilienței comunitare necesită o abordare diferențiată, ceea ce nu s-a realizat, în funcție de rural, urban, de spațiile în care bisericile sunt construite și posibilitățile desfășurării activității în spații deschise, cu respectarea măsurilor de siguranță instituite.

Principalele prevederi legale care au vizat direct activitatea Bisericii, implicarea sau interdicțiile legate de activitățile religioase pe timpul stării de urgență și de alertă:

– Prin Ordonanța Militară nr. 1 din 17 martie 2020, prin art. 2 „Se suspendă toate activitățile culturale, științifice, artistice, *religioase*, sportive, de divertisment sau jocuri de noroc, de tratament balnear și de îngrijire personală, realizate în spații închise”. La art. 3 (1) „Se interzice organizarea și desfășurarea oricărui eveniment care presupune participarea a peste 100 de persoane, în spații deschise. (2) Organizatorii evenimentelor organizate și desfășurate în spații deschise, ce presupun participarea a maximum 100 de persoane, sunt obligați să dispună măsuri care să asigure distanța de minimum 1 metru între participanți”².

Plecând de la fundamentele prezentate în prima parte a studiului, o măsură de închidere, stopare a desfășurării / participării la slujbele religioase și a accesului în unitățile de cult vulnerabilizează și mai mult comunitatea și individul în fața problemelor sociale generate de criză, privându-l de acces în singura instituție care

² <https://stirioficiale.ro/hotarari/ordonanta-militara-nr-1-din-17-martie-2020>.

are ca scop susținerea lui spirituală, morală, care îi poate oferi răspunsuri la întrebările existențiale cele mai grele, mai ales într-o criză sanitară.

O abordare diferențiată, care să țină cont de mediile urban/rural, de densitatea populației în raport cu amplasarea instituțiilor religioase, de posibilitățile bisericilor de a-și organiza enoriașii pentru participarea la manifestările religioase, pentru a răspunde nevoilor acestora, alături de măsurile specifice de igienă sanitară impuse, nu a fost realizată. Prin urmare, componenta spirituală și instituțiile religioase au fost scoase din activarea / potențarea rezilienței sociale atât de necesară pentru mobilizarea resurselor existente la nivelul populației.

– Prin Ordonanța Militară nr. 2 din 21 martie se revine asupra art. 2 cu completările: „(2) Se pot oficia slujbe în lăcașurile de cult de către slujitorii bisericești / religioși, fără accesul publicului, slujbele putând fi transmise în mass-media sau online. (3) Se pot oficia acte liturgice / religioase cu caracter privat (botez, cununii, înmormântări), la care pot participa maximum 8 persoane, precum și împărtășirea credincioșilor bolnavi la spital sau la domiciliul acestora”³.

Transmiterea slujbelor în mediul online sau media a reprezentat o soluție importantă pentru evitarea deplasării la unitățile de cult, pentru cei aflați în imposibilitatea deplasării. Pentru restul enoriașilor, imposibilitatea participării la slujbele religioase a reprezentat o agravare a putinței de a face față izolării impuse din starea de urgență, incertitudinilor și previziunilor sumbre cu privire la prezent.

– *Organizarea Paștelui* – ca urmare a Ordonanței Militare nr. 2, prin care se interzice participarea credincioșilor la slujba de Înviere, fiind permisă doar oficierea slujbei de către cler și transmiterea acesteia în mass-media sau *online*, Grupul de Comunicare Strategică a făcut următoarele recomandări: sărbătoarea de Paște să fie petrecută doar cu membrii familiei din aceeași gospodărie, fără deplasări la rude sau primire de musafiri, cu respectarea prevederilor din Ordonanțele Militare, privind distanța socială⁴.

Organizarea și desfășurarea acestei sărbători fundamentale pentru creștinism a reprezentat un moment de normalitate (deși diferită ca urmare a pandemiei), într-o perioadă extrem de solicitantă din punctul de vedere al stării de urgență și al restricțiilor impuse. Modalitatea în care s-au desfășurat evenimentele nopții de Înviere și din întreaga perioadă a demonstrat capacitatea organizatorică a acestei instituții, a rețelelor de voluntari, cât și eficiența mobilizării acestora pentru împărțirea Paștilor și aducerea Luminii credincioșilor. S-a asigurat astfel sprijin moral pentru o populație aflată sub multiple interdicții, o doză de normalitate în vremuri pline de anxietate, temeri sociale și incertitudini.

³ <https://stirioficiale.ro/hotarari/ordonanta-de-urgenta-pentru-modificarea-si-completarea-unor-acte-normative>.

⁴ <https://stirioficiale.ro/informatii/recomandari-privind-conduita-de-preventie-in-perioada-sarbatorilor-pascale>.

– În Anexa la Hotărârea nr. 24 din 14 mai 2020 se exceptează de la interzicerea unor activități desfășurate în spații închise, „activitățile organizate de slujitorii cultelor religioase, cu participarea publicului, care se desfășoară doar în exteriorul lăcașurilor de cult, precum și practicile și ritualurile cu caracter privat în interiorul lăcașurilor de cult (cu participarea a maxim 16 persoane) se realizează cu respectarea măsurilor de prevenire și protecție stabilite. Slujbele religioase desfășurate în spații publice, în exteriorul lăcașurilor de cult, nu sunt considerate adunări publice”.

– În Anexa nr. 3 la Hotărârea nr. 476 din 16 iunie 2020 privind diminuarea impactului virusului, „Activitatea cultelor religioase, inclusiv a slujbelor și rugăciunilor colective, se desfășoară în interiorul și / sau în afara lăcașurilor de cult cu respectarea regulilor de protecție sanitară, stabilite prin ordinul comun al ministrului sănătății și ministrului afacerilor interne, emis în temeiul art. 45 și al art. 71 alin. (2) din Legea nr. 55/2020”.

Biserica Ortodoxă Română, în calitate de instituție cu influență mare în societatea românească și cu responsabilitate față de credincioșii săi, a desfășurat o serie de activități ca urmare menirii ei, aceea de a fi alături de cei vulnerabili, aflați în nevoie spirituală, și nu numai, în vremuri de criză. Ca urmare a ridicării restricțiilor privitoare la participarea la slujbele religioase și la accesul în unitățile de cult, au fost adoptate recomandările de siguranță stabilite de autorități. Pentru a răspunde nevoilor credincioșilor, unitățile de cult sunt deschise zilnic pentru a se evita aglomerația, fără a fi permis accesul persoanelor care prezintă simptome de infecții respiratorii, nevoile acestora fiind satisfăcute la domiciliu sau spital, cu respectarea regulilor sanitare. De păstrarea ordinii și respectării regulilor de siguranță se vor ocupa voluntarii bisericilor respective⁵.

Biserica a desfășurat o serie de activități filantropice pentru persoanele nevoiașe, pentru cei aflați în izolare sau carantină, realizând donații către spitale aflate în nevoie de echipamente medicale. Acestea au constituit un sprijin material⁶ în lupta cu efectele pandemiei în societatea românească, pe lângă susținerea pe plan *spiritual*, prin reluarea activităților religioase, dacă admitem că puterea spirituală este fundamentală pentru o reziliență reală în fața insecurităților care urmează.

BIBLIOGRAFIE

1. Bădescu, I. (2002). *Noologia, Cunoașterea ordinii spirituale a lumii, Sistem de sociologie noologică*. București, Editura Valahia, Colecția Euxin.
2. Durkheim, E. (2005). *Formele elementare ale vieții religioase*. București, Editura Antet.
3. Fraser, D.A., & Campolo, T. (1992). *Sociology through the eyes of faith*. Harper One. Christian College Coalition.

⁵ <https://basilica.ro/noi-indrumari-bisericesti-care-se-aplica-din-data-de-17-iunie-2020/>.

⁶ <https://basilica.ro/nou-ajutor-financiar-si-material-oferit-de-patriarhia-romana-in-contextul-persistarii-consecintelor-sociale-provocate-de-pandemie/>.

4. Karpov, V. (2010). Desecularization: A Conceptual Framework. *Journal of Church and State*, Volume 52, Issue 2, Spring, 232–270.
5. Martin, D. (2005). *On Secularization, Towards a revised general theory*. London: Routledge
6. Schutz, A. (1967). *The Phenomenology of Social World*. USA: Northwestern University Press.
7. Turner, B.S. ((1983) 1991). *Religion and Social Theory, second edition*. London: Sage Publications.
8. Weber, M. ([1968], 1978). *Economy and Society, An outline of interpretative sociology* (Vol. I). Eds. Guenther Roth, Claus Wittich.
9. Zahavi, D.O. (2009). Phenomenological Sociology – The Subjectivity of Everyday Life. In M. Jacobsen (Ed.), *Encountering the Everyday: An Introduction to the Sociologies of the Unnoticed* (pp. 93–115). Basingstoke: Palgrave Macmillan. Retrieved from <http://cfs.ku.dk/staff/zahavi-publications/sociology.pdf/>.